

FLEISZ ORSOLYA

A közel-keleti békefolyamat mint a világpolitika szegmentációs és orientációs pontja

Bevezetés¹

Izrael a Közel-Kelet legextrémebb szinte minden tekintetben „rendhagyó” állama. Fejlett gazdaságával, a föld minden részéből összegyűlt lakosságával élesen eltér környezetétől, amellyel úgyszólván semmi kapcsolata nincs. Területe ellenséges ékként választja ketté az arab világot, bár így látszólag útjában áll az arab egységtörekvéseknek, paradox módon pusztán létével is élesztője az arab nacionalizmusnak. Az izraeli állam fegyveres harcban született és fennállása óta megújuló háborúk kísérik (1948-1949, 1956, 1967, 1973, 1982). Ennek ellenére a zsidó lakosság munkája, szak-értelme és vállalkozó kedve virágzó gazdasági életet teremtett a korábban elmaradott, erőforrásokban szegény területen. Az elért eredményeket azonban beárnyékolta a palesztin nép hontalanná válása és az a tény, hogy Izrael az Egyesült Államok érdekeinek közel-keleti hídfőállásává vált.

A palesztinok kisebbségként élnek Izraelben, Libanonban, Jordániában és más befogadó országokban, de a nemzetközi közvélemény szemében és a nemzetközi jog szempontjából olyan népet alkotnak, amelynek joga van az önrendelkezésre. Ezt a jogot csak a térség más államai és népei elsősorban Izrael ellenében lehet gyakorolni. A palesztin önrendelkezés gyakorlati megvalósítása óriási politikai és területi átrendeződéseket fog követelni. Sok állam fél ettől, mert olyan precedenst teremthet, amely ellenük is felhasználható.

Izrael Állam az ENSZ 1947-ben hozott határozata alapján, 16 000 négyzetkilométernyi területen született meg. A határozat Izraelt három, egymással össze nem függő részre osztotta, köztük keskeny korridorokkal, miáltal sok zsidó település az ország határain kívül maradt. Jeruzsálemet viszont nemzetközi várossá nyilvánították. Az arabok elutasították az ENSZ határozatát, és a függetlenség kikiáltása után háborút indítottak, hogy megakadályozzák az új állam létrejöttét, illetve megsemmisítsék azt. Hat arab állam (Szíria, Jordánia, Libanon, Egyiptom, Szaúd-Arábia és Irak) együttesen támadta meg az éppen hogy létrejött Izrael Államot. Ezáltal új helyzet jött létre. Izrael sikeresen védekezett a támadások ellen, sőt területét 6220 négyzetkilométerrel növelni tudta. Ebben az időszakban 7-900 000 arab hagyta el az Izrael által megszállt területeket. A palesztin probléma azóta megoldatlan. Az arab országokkal szemben álló Izrael katonai erejének és a nagyhatalmak garanciájának köszönhetette létét.

A függetlenségi háborút követően Izrael 4 alkalommal került háborús konfliktusba arab szomszédaival. A háborúk Izrael számára pozitív kimenetellel értek véget. Izrael katonai és politikai sikereihez saját elszántságán, készenlétén és erőfeszítésein felül döntően hozzájárult egyrészt egy sor különleges nemzetközi konstelláció, másrészt az ellenféllel szembeni nagyfokú társadalmi és gazdasági fejlődési szintkülönbség. Ha e két döntő tényező közül bármelyik lecsökken, vagy megszűnik, akkor Izrael harcra való készsége ugyanúgy vezethet katasztrófához, ahogy ed-

¹ Azért választottam az izraeli témát, mert 1995 őszén 3 hónapot töltöttem az országban, a Haifai Egyetem Kriminológia szakán tanultam volna tovább. Váratlan események folytán haza kellett jönnöm. Egy évet jártam a JPTE-ÁJTK-ra, majd ezután kerültem a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának politológia szakára. A három hónapos kinttartózkodás – amely egybeesett a Rabin elleni sikeres támadással – elegendő volt ahhoz, hogy felkeltse az érdeklődésemet az izraeli politikai élet iránt.

A tanulmány megírásánál – szem előtt tartva a bevezetőben foglaltakat – magára az állam 50 évére és az ez idő alatt elért dolgok mikéntjére és magukra a történetekre koncentrálok. A tanulmány második szerkezeti egységében Jichak Rabin és Benjamin Netanjahu politikáján keresztül mutatom be a közel-keleti rendezés dilemmáit.

dig sikerekhez vezetett. A legmagabiztosabb izraeliben is ott él az aggódó és jogos gyanú, hogy Izrael mégiscsak kicsi és nem legyőzhetetlen, és miután a legfőbb cél fegyveres harccal sohasem lesz elérhető, talán jobb lenne nem megvárni azokat az eseményeket, amelyek majd Izrael hatalmi erejének végességét fogják bebizonyítani.

A két szuperhatalom antagonisztikus viszonya nagy mértékben determinálta a közel-keleti helyzet alakulását. A háborús helyzet Izrael és az arab államok között eszkalálódott. A szovjet szocialista tömb nem titkoltan az arab érdekeket preferálta, míg az Egyesült Államok Izrael pártfogója, szövetségese volt. Izrael és az Egyesült Államok kapcsolata a történelem egyik legerősebb legsajátságosabb viszonya lett. E kapcsolat egyik fontos szempontja nem hagyható figyelmen kívül: az Egyesült Államoknak sok a szövetségese, Izraelnek viszont csak egy van.

A *The Washington Post* egy alkalommal azt írta, hogy a közel-keleti krízis megoldásának két módja van. Az egyszerűbb, ha csoda történik, és a bonyolultabb, ha a tárgyalóasztalok mellett, mindenki számára elfogadható rendezés jön létre. A közel-keleti béke napjainkban elérhető közelségbe került. A XXI. század a megbékélés nyitányát jelentheti a zsidó és az arab nép számára.

A közel-keleti békefolyamat

1970. szeptember 28-án elhunyt Gamal Abdel Nasszer. Távozása szakaszhatárt jelentett a Nilus-parti ország és az arab térség történetében. Utódát, az addigi alelnököt, Avnar Szadatot politikusi kvalitásait alábecsülve mind külföldön, mind pedig Egyiptomban átmeneti szereplőnek gondolták.

Óvatosan közeledett az Egyesült Államok felé, amely bizalmát a szovjet tanácsadók 1972. júliusi kiutasításával igyekezett erősíteni. A Watergate-botrányba egyre inkább belemerülő amerikai elnök, Richard Nixon és mind nagyobb befolyásra szertevő nemzetbiztonsági főtanácsadója és külügyminisztere, Henry Kissinger nem nagyon presszionálták Izraelt a rendezési folyamat elindítására.

Szadatnak a háború megindításával kapcsolatos gyakori fenyegetéseit sem Keleten, sem Nyugaton nem vették komolyan, 1973. október 6-án, a zsidóknál jom kippur-engesztelés napjának reggelén összehangolt, meglepetésszerű támadás indult² egyiptomi és szír részről Izrael ellen.³ Az események mind az Egyesült Államokat, mind Izraelt váratlanul érték. Az egyiptomi fronton folyó hadműveletekből arra lehetett következtetni, hogy a cél egy korlátozott háború volt, amellyel az 1967-ben elfoglalt területek egy részét esetleg vissza lehet szerezni. A közel három hétig tartó hadműveletek első szakaszában elért arab sikereknek nagy volt a lélektani jelentősége: bebizonyította, hogy a félelmetes ellenfél nem legyőzhetetlen. A harcok későbbi szakaszában azonban Izrael a goláni térségben átvette a kezdeményezést, majd a szuezi fronton végrehajtott hadművelettel október 24-25-én győztesként fejezte be a háborút. Ez a háború azonban az izraeli közvéleményben mély nyomokat hagyott.⁴

Még folytak a harcok, amikor a két vezető nagyhatalom együttes előterjesztése alapján az ENSZ BT október 22-én elfogadta 338. számú határozatát. Ez felszólította a feleket a harcok beszüntetésére, a tartós közel-keleti béke megteremtésével kapcsolatos tárgyalások megkezdésére. Ennek kiindulópontja lett volna a december 21-én a Szovjetunió és az Egyesült Államok védnökségével tartott genfi nemzetközi konferencia, ez azonban folytatás nélkül maradt.

A jom kippuri háború Izrael számára egy évi nemzeti jövedelmének kiesését jelentette.⁵ 1974 második felétől azonban újabb fejlődési folyamat indult, 1975-ben

² HARENBERG, BODO: Az emberiség krónikája. Officina Nova, 1994. 1038. p.

³ OSZETZKY TAMÁS: Arab-izraeli háborúk 1948-1982. Budapest, 1984. 166. p.

⁴ TÓTH ANDRÁS (szerk.): Bibó István összegyűjtött munkái 4. Európai Protestáns Magyar Szabadegyletem, Bern, 1984. (továbbiakban: TÓTH, 1984.) 1157-1160. p.

⁵ A gyors növekedés következtében Izrael az egy főre jutó nemzeti termékben egészen felzárkózott a fejlett országok alsó szintjéhez, például 1973-ban csekély különbséggel elérte Nagy-Britannia terme-

Izraelt felvették társult tagként az Európai Közös Piacba, amelynek nyomán ugrás-szerűen megnőtt a külföldi tőke beáramlása⁶ és az izraeli áruk forgalma Nyugaton.

Az 1973-as háborús élmény és veszteség mindkét oldalon a béketörekvéseket erősítette. Előbb csupán a csapatsétválasztásról, az Izrael által újabban megszállt területek visszaadásáról esett szó, később azonban – főként amerikai közvetítéssel – a békeszerződés, egymás elismerése lett a párbeszéd témája. A tárgyalások előkészítésében Henry Kissinger, az Egyesült Államok elnöki főtanácsadója játszott kulcsszerepet.

1976 márciusában Szadat egyoldalúan felbontotta a Moszkvával korábban aláírt barátsági és együttműködési egyezményt, ősszel pedig megfelelő hatalmi biztosítékokkal lépéseket tett egy pluralista politikai rendszer kialakítására. Ebben az időszakban mindinkább erősítette az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatait. Egyik fő külpolitikai célja a Sinai-félsziget visszaszerzése lett. A korábbi arab magatartással⁷ szakítva hajlandó volt különbékét kötni a zsidó állammal.

Közben az 1977-es választásokon a centrum- és jobboldali liberális erőket tömörítő Likud pártcsoport aratott győzelmet, ezzel megdőntve a közel 3 évtizedig kormányzó Munkáspárt hatalmát. Az új miniszterelnök, Menachem Begin folytatta béketörekvéseket és tárgyalóasztalhoz hívta arab partnereit. Anvar Szadat, Egyiptom elnöke 1977 novemberében – megtörve az addigi arab elutasítást – Jeruzsálemben járt, és felszólalt a Kneszetben. Így Egyiptom lett az első olyan arab ország, amely elfogadta Izrael 1948 óta kinyújtott békejobbát.

Ezt a politikai áttörést tárgyalások egész sora követte. A folyamatos tárgyalások végén az izraeli és az egyiptomi vezetők 1978 szeptemberében Camp Davidben,⁸ az Amerikai Egyesült Államok elnökének rezidenciáján tartottak csúcstalálkozót. Ezen nem csupán a békekötés lehetősége szerepelt, hanem olyan átfogó megállapodás előkészítése is, amely alapjául szolgálhat az Izrael és valamennyi arab szomszédai közti megbékélésnek is. A tervezett egyezmény részletes tárgyalási javaslatot tartalmazott Júdea, Somron és a Gázai övezet politikai státusára vonatkozólag is.

Végül Izrael és Egyiptom vezetői Begin miniszterelnök és Szadat elnök Washingtonban a Fehér Ház kertjében – Jimmy Carter amerikai elnök jelenlétében – 1979. március 26-án aláírták a békeszerződést.⁹ Az aláíró felek közül Szadat egyiptomi elnököt 1981. október 6-án a jom kippuri háború 8. évfordulója alkalmából rendezett katonai parádén meggyilkolták, utóda, Hoszni Mubarak azonban kijelentette, hogy folytatni kívánja elődjének politikáját.

Izrael szempontjából a megszerzett területekről való lemondás a veszélyhelyzet valorizálását jelentette volna az ország számára. A megelőzés érdekében stratégiai együttműködésről szóló megállapodás született Izrael és az Egyesült Államok között (1981), ami tartalmazza a kölcsönös katonai tájékoztatást is.

A békeszerződés értelmében Izrael teljes kivonulást ígért a Sínai-félszigetről, és ennek az ígéretnek 1982 áprilisáig eleget is tett. Így a korábbi tűzszüneti vonalakat

lési színvonalát, és az összes dél-európai országot lekörözte. 1973 után nagymérvű visszaesés következett be. Konklúzió: az izraeli gazdaság fokozatosan elveszti számadatokban kifejezhető fejlődési előnyét a fejlett országokkal szemben. lásd: BALOGH IMRE-B. ZOMBORY VIKTÓRIA: Izrael gazdaságának eddigi fejlődése és perspektívái. MTA Világgazdasági Kutató Intézet, Bp., 1985. (továbbiakban: BALOGH – ZOMBORY, 1985.) 3. p.

⁶ BALOGH – ZOMBORY, 1985. 76. p.

⁷ Az Arab Liga 1967. augusztus végi khartoumi csúcstalálkozásán elfogadott határozatok leszögezték, hogy a megszállt területek visszaszerzése valamennyi arab állam feladata. Hangsúlyozták, hogy továbbra sem ismerik el Izraelt, nem kötnek vele békét, és támogatják a palesztin nép önrendelkezési jogát. A khartoumi csúcs szertefoszlatta az arab-izraeli párbeszéd reményét, a rendezés előmozdítása az ENSZ fórumokra, illetve a két nagyhatalom diplomáciai apparátusára hárult.

⁸ KISSINGER, HENRY: Diplomácia. Bp., 1998. 554. p.

⁹ A két aláíró fél még abban az évben Nobel-békedíjban részesült.

és fegyverszüneti egyezményeket kölcsönösen elismert nemzetközi határok váltották fel.¹⁰

Az Izraellel szomszédos arab országok közül a háborúk során egyedül Libanon tudott semleges maradni, ez a helyzet a Palesztinai Felszabadítási Szervezet (PFSZ) katonai szárnyának 1970 szeptemberében Jordániából történt kiűzetésük után megváltozott. Dél-Libanonban fészkeltek be magukat, ahonnan folyamatosan lőtték az észak-izraeli településeket. A gyenge libanoni kormány nem tett semmit, sőt a szíriai katonai befolyás egyre erősebb lett. Ezért Izrael 1982 júniusában néhány hetes offenzívát hajtott végre Dél-Libanonban, majd a határ túlsó oldalán 1985-ig katonai erőket állomásoztatott a támadások megelőzése végett. A határ egy része ma is biztonsági zónaként működik.

1984-ben egységkormány jött létre Izraelben, ennek oka azonban nem a politikai vagy a katonai helyzet, hanem a rendkívül súlyossá vált infláció volt. Az infláció mértéke 1984/85 fordulóján elérte az évi 400 százalékot. Az izraeli pénzt, a sékelt 100:1 arányban kellett megújítani, megállapodtak a nagy izraeli szakszervezettel, a Hisztadrutal és megszorító gazdasági intézkedéseket vezettek be. Az infláció megfékezése elősegítette a gazdasági kapcsolatok erősödését a fejlett nyugati országokkal. Még 1985-ben Szabad Kereskedelmi Területi Egyezményt írt alá Izrael az Egyesült Államokkal, ez jelentős mértékben növelte a zsidó állam nemzetközi kereskedelmi helyzetét a világ gazdaságában. Számos ország ezután azért is igyekezett javítani kapcsolatait Izraellel, mert általa közelebb kerülhetett az amerikai piachoz. Az Egyesült Államok költségvetésében Izraelnek a közel-keleti béke fenntartása címen 3 milliárd dolláros támogatás szerepel. A világ országaihoz képest Izrael költ arányosan a legtöbbet fegyverkezésre,¹¹ a GNP 14 százalékát, viszont érdekes, hogy ezt nem a jóléti kiadások¹² lefaragása árán tette. Hatalmas hadikiadásai ellenére Izrael szilárdan tartja helyét a jóléti államok között.

Fordulópont az arab-izraeli konfliktusban

Több rendezési elképzelés is nyilvánosságra került. A palesztin-jordán konföderációról szóló 1982. szeptemberi Reagan-tervet, valamint a szovjet álláspontot tükröző Brezsnyev-tervet az események gyors sodrása levette a napirendről. Az Arab Liga fezi csúcskonferenciájának rendezési javaslatát, amely a konstans arab követelek mellett burkoltan elismerte Izrael létét, a jeruzsálemi kormány vetette el.

Ugyancsak nem vezetett eredményre a későbbiekben Husszein jordániai királynak a palesztinokkal közös tárgyalási kezdeményezése.

A megszállt területeken 1987 decemberében kirobbant palesztin felkelés (Intifada) után azonban a washingtoni diplomácia¹³ álláspontjában változás állt be. Ebben az időszakban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy mind nemzetközi, mind pedig regionális vonatkozásban új stratégiai realitásokkal kell számolni. Washington szá-

¹⁰ Izrael politikai kapcsolatai folyamatosan javultak, elsősorban olyan afrikai és ázsiai országokkal, amelyekkel korábban nem volt vagy az arab-izraeli háborúk során megszakadt a diplomáciai, illetve a gazdasági együttműködése. Több fejlődő országnak Izrael kezdett nyújtani műszaki-tudományos segítséget.

¹¹ Izrael hadikiadásainak részaránya már az 50-es években is jóval fejlettebb nyugati országokéhoz volt hasonló a GNP 4 százaléka, majd fokozatosan egyre feljebb küszökölt a 60-as években, ahogy a feszültség növekedése egyre hevesebb határmenti csatározásokhoz, végül az 1967-es háborúhoz vezetett. Az ezután következő 1973-as háború a fegyverkezési spirál hirtelen felpörgését hozta. Az emberéletben és anyagi javakban hatalmas kárt okozó összeütközés valóságos társadalmi sokkot váltott ki Izraelben, a szokatlanul keserves győzelem, az arabok elszántsága és a legfejlettebb haditechnika kezelésében való jártassága, jelentős fölényük létszámban és a harci eszközök mennyiségében minden addiginál erősebb fenyegetettség-érzetet keltett. A helyreállítás és modernizálás következtében a hadikiadások (amelyek egy részét amerikai segélyek fedezték) elképesztő mértékben, a GNP 40 százalékára nőttek.

¹² ALMOND, GABRIEL A.– POWELL, G. BINGHAM: Összehasonlító politológia. Osiris Kiadó, Bp., 1996. 155. p.

¹³ MELMAN, JOSSZI – RAVIV, DAN: Igaz barátok. Osiris Kiadó, Bp., 1997. 369-377. p.

mára kedvezőtlen volt, hogy Izrael biztonsági helyzete a palesztin felkelés, a zsidó állammal ellenséges Irak és Irán közti háború befejeződése, a szíriai hadsereg korszerűsítése miatt romlott. Az USA számára létfontosságú térségben a pax americana megteremtésére kitűnő lehetőséget kínált, hogy a gorbacsovi korszakban a Szovjetunió nagyhatalmi szerepvállalásának lehetőségei rohamosan szűkültek.

Az amerikai adminisztráció főképp a palesztin autonómia ügyét próbálta kimozdítani a holtpontról. Ezt szolgálta az 1988. márciusi Schultz-terv, amely fel akarta gyorsítani a palesztin autonómiáról szóló tárgyalásokat. Az amerikai külügyminiszter elképzeléseiben a kétoldalú találkozók mellett új elemként jelent meg a különböző regionális témákkal foglalkozó tárgyalások felvetése. A Schultz-féle kezdeményezés azonban ismét elvetélt, mivel Jordánia közben a muszlim szent helyek kivételével, lemondott a Ciszjordániával kapcsolatos jogairól. Ez egyben növelte a PFSZ súlyát, amely a palesztin Nemzeti Tanács (PNT) novemberi algíri ülésén nagy jelentőségű döntéseket hozott: deklarálta a palesztin államiságot, és az ENSZ BT 242. és 338. számú határozatának elfogadásával közvetve elismerte Izrael létét. A PNT az 1968-as Chartával szemben az önrendelkezési jog gyakorlását csak Ciszjordániára, a Gázai övezetre és Kelet-Jeruzsálemre tartotta érvényben.

A lépéskényszerbe került izraeli kabinet 1989 májusában tervet hozott nyilvánosságra a megszállt területeken élő palesztinok átmeneti önkormányzatának megteremtését célzó választásokról. A Samir-terv kizárta a palesztin állam létrejöttét, hiányosságai ellenére kissé nagyobb rést nyitott az ajtón.

Az időközben a Fehér Házba került új, republikánus (Bush) adminisztráció a konzultáció-sorozatban résztvevők között ezúttal Szíriát is számításba vette, viszonzni kívánta a libanoni polgárháború lezárásában és az Öböl-háborúban a szövetségesek oldalán való részvételével szerzett érdemeit.

Az 1991. októberi madridi nemzetközi találkozóval kezdődő tárgyalás-sorozat két- és többoldalú megbeszéléseken, valamint bizalmas csatornákon zajlott. A kétoldalú konzultációkon Izrael képviselői külön tárgyaltak a szíriai, a libanoni, valamint a vegyes jordán-palesztin delegációval. Kikötötték, hogy a palesztin képviselők közt nem lehet PFSZ tag, illetve kelet-jeruzsálemi lakos. A közös delegáció végül csak rövid ideig funkcionált, mivel a palesztinok már a kétoldalú tárgyalások első szakaszában külön tárgyaltak az izraeliekkel formális jordán részvétel mellett.

A tárgyalások 1992 nyarától, az Izraeli Munkapárt vezette koalíció hatalomra kerülése, Jichak Rabin kormányának a megalakulása után gyorsultak fel.

A palesztin autonómiáról folyó tárgyalásokon az áttörést Izrael és a PFSZ 1993 januárjában kezdődő titkos tárgyalásai hozták meg. Ehhez Izraelnek a PFSZ-t „tárgyalási helyzetbe” kellett hoznia. 1992 végén a Rabin-kormány az Iszlám Ellenállási Mozgalom (Hamasz), és az Iszlám Dzsihad több mint 400 aktivistáját deportálta Libanonba, az izraeli biztonsági zóna és a libanoni hadsereg állásai közt húzódó „senki földjére”. A fundamentalista szervezetekre mért csapás egyik célja az volt, hogy erősítse a PFSZ befolyását a megszállt területeken, meggyengítve szélsőséges ellenzékét. Az Öböl-válság időszakában – Irakot támogató álláspontja miatt – még élesen elítélt PFSZ tekintélye ettől fogva szemmel láthatóan nőtt Nyugaton. A titkos tárgyalások tavasszal felgyorsultak, és augusztus 19-én a két fél Oslóban aláírta az autonómiáról szóló egyezménytervezetet. Néhány héttel később, szeptember 9-10-én a PFSZ és Izrael kölcsönösen elismerték egymást. Washingtonban, a Fehér Ház kertjében szeptember 13-án képviselőik aláírták az „Elvi nyilatkozat az átmeneti önkormányzattal kapcsolatos szabályozásról” című dokumentumot. A megállapodás fő újdonsága az „először Gáza-Jerikó” formula megjelenése volt: A Ciszjordániában és a Gázai-övezetben létrejövő ötéves átmeneti palesztin autonómia életbelépése előtt előzetes szakaszt iktattak be. Néhány „forró” témát, mint Jeruzsálem és az autonóm területeken lévő izraeli települések jövőjének, a vízmegosztásnak és menekült kérdésnek a rendezését a palesztin területek végleges státusáról szóló tárgyalásokra halasztották.

A Gáza-Jerikói körzet palesztin autonómiájának életbelépéséről szóló egyezményt végül is 1994 májusában írták alá Kairóban. Ez leszögezte, hogy az egyezmény aláírásával kezdetét veszi az ötéves átmeneti palesztin autonómia. Szólt arról, hogy a kormányzást a végrehajtó és törvényhozó hatalommal is felruházott 24 fős Palesztin Hatóság (PH) veszi át. Ennek a hatásköre azonban nem terjed ki a külső védelemre és a külpolitikára. A két körzetből kivonuló illetve a zsidó települések védelmére átcsoportosított izraeli erők helyett az autonóm területeken a rend fenntartását az egyezmény a létrehozandó palesztin rendőrségre bízta.

Új korszak nyitányát jelképezte, amikor Arafat 1994. július 1-én, 27 év óta először ismét palesztin földre lépett. Gázában elmondott beszédében a palesztinok egységének fontosságát hangsúlyozta, amely „Nabluszon, Rámalláhon és Hebronon át Jeruzsálem felé vezet”, vagyis a legfőbb elérendő célhoz, a független palesztin állam megteremtéséhez.

A következő lépésként az autonóm jogokat egész Ciszjordániára kiterjesztették. Az erről szóló egyezményt 1994. augusztus 29-én írták alá. Az autonóm irányítás alá kerülő területeken palesztin kézbe került az oktatás, a kultúra, az egészségügy, a turizmus, az ifjúsági, a sport- és a szociális ügyek irányítása, valamint a közvetlen adók beszedése. A tanévkezdés miatt a hatáskörök átadására először az oktatásügyben került sor; a többi szférában ez anyagi nehézségek miatt későbbre toldott. Az autonóm területeken tartandó választásokról 1995. szeptember végén született megegyezés. A megállapodás értelmében, az izraeli katonaságnak a végrehajtás első szakaszában teljesen ki kell vonulnia 6 palesztin városból, 450 faluból, és részlegesen Hebronból. Ezt követően kerülhet sor a 82 tagú Autonómiatanács megválasztására. A testület beiktatásával a katonai kivonulás újabb szakasza kezdődik el. Az izraeli csapatok azonban továbbra is ellátják az autonóm területeken lévő zsidó települések – az adott időszakban 140 településen, mintegy 140 ezer telepes – védelmét.

Az izraeli erők 1995 decemberében befejezték a 6 palesztin város és körzetük kiürítését. 1996. január 20-án megtarthatták a régóta esedékes palesztinai választásokat. A szavazás eredményeként az időközben 88 tagúra bővített Palesztin Autonóm Tanácsban a legtöbb helyhez az el-Fatah képviselői jutottak. Az itt élő mintegy 2 millió lakos körében első ízben tartott szabad és demokratikus választásokon Jasszer Arafatot választották a testület elnökévé.

Az autonómia kiterjesztéséről aláírt egyezmény jelezte: a Rabin-kormány arra az álláspontra jutott, hogy a volt mandátumterületen az arabok és a zsidók közti konfliktus feloldásának egyetlen módja a két etnikum területeinek lehető legteljesebb elválasztása.

Sürgős orvoslást igényeltek a súlyos gazdasági, szociális problémák. Az izraeli munkavállalás korlátozása a munkanélküliség arányát az autonóm körzetekben 40 százalék fölé nyomta. A források elégtelensége miatt a Palesztin Hatóság kezdettől súlyos pénzügyi gondokkal küszködött. Ez a munkahelyteremtő beruházásokkal kapcsolatos tervekre is rányomta a bélyegét.¹⁴

A palesztin-izraeli megbékélést mindkét oldalról éles támadások kísérték. A PFSZ képviselte nacionalisták számára a legkomolyabb kihívást a Hamasz tevékenysége jelentette. Az izraeli kabinet eleinte örült az Intifada kirobbanása után alakult szervezet színrelépésének, úgy vélték, hogy ez is hozzájárulhat a PFSZ befolyásának korlátozásához a megszállt területeken. Mire fölismerték a működésében rejlő veszélyeket és 1989 nyarán betiltották, a Hamasz kiépítése már jelentősen elő-

¹⁴ Simon Peresz az 1999-es választások után a CNN-nek adott interjújában a következőképpen foglalt állást ezzel a problémával kapcsolatban: Izrael és a Palesztin Állam közötti gazdasági szakadék új politikai konfliktusok forrása lehet. Izraelnek segíteni kell a palesztinokat fejlett technológia bevezetésének megvalósításában, valamint a Palesztin Állam felépítésében. „Könnyebb egy népet megváltoztatni, mint megölni.” – mondta. Szerinte az új kormány elsődleges feladata az lesz, hogy „megszabadítsa az országot Netanjahu örökségétől”.

rehaladt. A Muzulmán Testvérek helyi szervezetéből kivált tömörülés 1988 augusztusában ismertté vált politikai programja az Izrael ellen indított szent háborúban látta a palesztin kérdés megoldásának eszközét. A nacionalista erőkkel hajlandók ugyan a közös ellenség ellen együttműködni, de ha azok világi alapokon akarják felépíteni a jövőbeni palesztin államot, útjaik szétválnak. A palesztin autonómiáról szóló egyezményt a Teheránnal szoros kapcsolatban álló Hamasz és a másik palesztin fundamentalista szervezet, az Iszlám Dzsihád kezdettől élesen támadta. Aktivistáik a kemény megtorló lépések ellenére újabb és újabb véres merényletekkel próbálták lassítani a rendezési folyamatot.

A másik oldalon pedig az izraeli kormányzat felismerte az expanzió korlátait, az 1967 utáni status quót pedig átértékelte, nemcsak a parlamenti ellenzék, hanem a személyükben érintett telepések körében is dühödt ellenállást váltott ki. Sok zsidó szélsőséges az 1990-ben meggyilkolt Meir Kahane rabbi által létrehozott Kach (Ily módon) csoportosulás aktivistája volt. Ezek közé tartozott Baruch Goldstein is, aki 1994 februárjában Hebronban, a Pátriárkák Sirjában imádkozó muszlimok közül 29-et megölt, valamint több százat megsebesített. Kahane meggyilkolása után a Kachból több csoport is kivált, köztük a Kahane Chai (Kahane Él) és az Ejál (Harcoló Zsidó Szervezet). Ennek egyik aktivistája, Jigal Amir gyilkolta meg 1995. november 4-én Rabin miniszterelnököt.

A washingtoni fórumon az izraeli és a jordániai küldöttség már viszonylag korán megállapodott a két ország közötti béketárgyalások főbb témáiról. 1993 novemberében, az ammani titkos tárgyalásokon a békeegyezmény alapelveiről is egyetértés jött létre. Június 25-én az amerikai fővárosban sor került Husszein király és Rabin első nyilvános találkozására. Az ez alkalomból aláírt Washingtoni Deklaráció befejezettnek nyilvánította a két ország közti hadiállapotot. 1994. október 26-án a két állam határán fekvő Vadi Arabában aláírták a 46 éve tartó ellenségeskedésnek véget vető békeegyezményt.

Az Izrael és másik két szomszédja, Szíria és Libanon közti tárgyalások már korántsem voltak ilyen sikeresek. A Damaszkusz és Jeruzsálem közti vita középpontjában a Golán-fennsík jövője állt. A közel 2 ezer négyzetkilométeres, stratégiaileg rendkívül fontos terület 32 településére korábban több mint 12 ezer izraelit telepítettek. A két ország washingtoni tárgyalásain a „területet a békéért” elv alapján a Rabin kormány már 1994 elején elvileg elfogadta a Golán feladását, de ezt a kivonulás szakaszos végrehajtásához és megfelelő garanciákhoz kötötte.

Libanonnak formálisan nem voltak határproblémái a zsidó állammal, a határ libanoni oldalán létesített „biztonsági zóna” azonban korlátozta a szuverenitást. Bejrút követelte a biztonsági zóna felszámolását, Izrael viszont arra hivatkozott, hogy ezt nem lehet komolyan mérlegelni, amíg szíriai csapatok tartózkodnak az országban, és Bejrút nem fegyverzi le az izraeli célpontok ellen rendszeres támadásokat végrehajtó Hezbollahot.

A regionális témákat érintő szélesebb körű konzultációkba, a madridi folyamat két védnöke, az Egyesült Államok és Oroszország mellett Szíria és Libanon kivételével bekapcsolódtak a közel-keleti térség államai, továbbá Japán, Kanada, Kína, az EU, az EFTA, az ENSZ és Nemzetközi pénzügyi szervezetek képviselői. 1994 nyarától a magyar diplomácia is képviseltette magát. A tanácskozás-sorozat 1992. január végi moszkvai plenáris ülésén elhatározták, hogy öt témában – fegyverzetellenőrzés, környezetvédelem, gazdasági együttműködés, víz- és menekültügy – munkabizottságokat hoznak létre.

A nemzetté válás folyamatának sajátosságai és a fundamentalizmus szerepe Izraelben

Izrael állam⁸ létrejöttét követően a nemzeti integráció folyamatát erősítette az ellenséges környezet okozta állandó veszélyérzet, de lassította az itt élő zsidóság belső megosztottságát. A cionizmus, amely a nacionalizmus, a modern nyugati liberális és a kollektivisták értékei sajátos szintézisére épült, elsősorban az askenázi, vagyis az Európából, Amerikából származó zsidók felfogását tükrözte. Az állami és a gazdasági élet fontos posztjait monopolizáló askenázi hatalmi elit az Afrikából, Ázsiából érkező keleti – más néven szefárd – zsidókat felkészületlennek tekintette és szocializációjuk előfeltételének az askenázi értékorientáció elfogadását tartotta. A Begin vezette Likud-tömb 1977-es választási győzelmével két irányzat kapcsolódása jött létre.

A társadalom kohézióját az addig kisebbségi problémájának tekintett „arab kérdés” 1967 utáni drámai módosulása is érzékenyen érintette. Az elfoglalt területeken élőkkel az izraeli fennhatóság alatt élő arabok száma jelentősen megnövekedett. Az arab családok jóval nagyobb népszaporulata következtében az alapvető politikai jogok kiterjesztése a megszállt területekre egyet jelentett volna azzal, hogy Izrael fokozatosan kétnemzetiségű állammá alakul. Egyetlen alternatíva maradt: a demokrácia korlátozása, a „felvilágosult megszállás”. Ezt a folyamatot nemcsak az arabokkal szembeni politikai, gazdasági diszkrimináció, hanem erőszakolt földfoglalás és a településpolitikai radikalizálódása kísérte. Az élesen arab-ellenes csoportok közül a Gush Emunim (Igzhívók Tömörülése) az arabok által sűrűn lakott területeken is megkísérelte zsidó települések létrehozását. Törekvéseik a jobboldali Likud tömb hatalomra kerülése után felső szintről is bátorítást kaptak.

A békefolyamat során izraeli részről tett engedmények éles ellentétben álltak az arab-ellenes, fundamentalista rabbik, valamint a velük összefonódó érdekképviseleti szervezetek és politikai csoportok filozófiájával. Az ő felfogásuk szerint az 1967-es háború bebizonyította, hogy Isten akaratával egyező a korábbi zsidó királyság területének visszaszerzése, melynek Júdea és Szamaria is szerves részét képezi. Tehát nemcsak az itt élő arabokat kell eltávolítani az Ígéret Földjéről, hanem Isten akaratával egyező cselekedet az olyan zsidó vezetők elleni, akár legradikálisabb fellépés is, akik ennek a földnek feladásán munkálkodnak.

Izraeli és főként arab részről azonban sok ellenzője maradt a békefolyamatnak, a terrortámadások nem szűntek meg, sőt alkalmasint megszáporodtak, és a palesztin önkormányzat nem tudott ezeknek véget vetni. Izraeli autóbuszokat robbantottak fel, a területeken élő zsidó telepeselek állandó fenyegetettségben éltek. 1995. november 4-én este egy Tel-Avivi béketüntetés után az ott felszólalt Jichak Rabin miniszterelnököt egy szélsőséges izraeli diák lelőtte. A gyilkosság¹⁵ döbbenetet váltott ki egész Izraelben és a világ zsidóságában. Hatására világszerte számottevő politikusok és zsidó szervezetek vezetői a béke mellett nyilatkoztak.

Az 1996-os esztendő eleje a közeledő választások jegyében telt el Izraelben. Soha nem látott éles küzdelem alakult ki Peresz, Rabin utódja és a Likud jelöltje, Benjamin Netanjahu között. A szoros versenyben végül is Netanjahu szerezte meg a lehetőséget a kormányalakításra. Korábban a Kneszet többsége adott bizalmat a kormánynak, most először azonban közvetlenül a nép választotta meg a miniszterelnököt.

Az új izraeli kormányfő biztosította arab szomszédait és a politikai hatalmakat Izrael eltökélt szándékáról a békefolyamatot illetően, valamint a békés és kölcsönösen előnyös kapcsolatok megerősítése érdekében. Ha lehet mondani, a változás

⁸ Nyugati értelemben vett parlamentarizmus a térség országai közül eddig csak Izraelben jött létre. Az országnak nincs írott alkotmánya, ezt sarkalatos törvények helyettesítik. A végrehajtó hatalom a 120 tagú parlamentnek felelős kormány kezében összpontosul. A baloldal vezető erejét, az izraeli belpolitika egyik meghatározó tényezője, a szociáldemokrata orientációjú Munkapárt képviseli. A jobboldal legerősebb csoportosulása a nacionalista, neoliberális elveket valló Likud Párt, mellette fontosabb szerepet a vallási pártok töltenek be. A harmadik csoportba, a centrumhoz a kisebb liberális, illetve az orosz bevándorlók által létrehozott pártok tartoznak.

¹⁵ LÓZSI TAMÁS (szerk.) Izrael és a magyar sajtó. GLM UNIÓ Bt., Bp., 1998. 168. p.

csupán abban mérhető, hogy a „terület a békéért” politikájának a helyébe a „békét a békéért” szándéka lépett. Izrael gazdasági és politikai kapcsolatai fokozatosan javultak: 1996-ban az arab Ománban és Quatarban is felállítottak képviselőket, Oman pedig irodát nyitott Tel-Avivban.

A megosztott izraeli társadalom korábban soha nem tapasztalt ellentéteket élt át a választások küszöbén, és ezek az ellentétek azóta sem oldódtak fel, sőt tovább mélyültek. A belső társadalmi ellentétek 1995 októberében a Jichak Rabin miniszterelnök ellen végrehajtott gyilkosságban csúcsosodtak ki. A merénylő, Jigal Amir szélsőségesen jobboldali nézeteket valló izraeli diák tettével sokan azonosulni tudtak, mert a társadalom jelentős része, és nemcsak a szélsőségesek, úgy ítélték meg, hogy a Munkapárt bel- és külpolitikája veszélybe sodorja Izrael biztonságát. A palesztinok és Izrael között létrejött békemegállapodások felett érzett eufória közepette egyre többen adtak hangot a békés koegzisztenciával kapcsolatos kételyeiknek. Az 1996. május 29-én megtartott választásokon minimális fölényrel győzött a Benjamin Netanjahu vezette Likud tömörülés. Nem kizárt, hogy a mérleg nyelvét az egyértelműen megfogalmazott állásfoglalás, programnyilatkozat jelentette. Természetesen a néhány évvel korábban szinte legyőzhetetlennek tartott Munkapárt vereségében közrejátszott a „készen kapott” nagyobb szabadsággal visszaélő Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihad terrorszervezet 1996. február-márciusi terrorhadjárata, amelynek autóbuszokon utazó diákok, üzletközpontokban vásárló gyanútlan emberek, utcai járőrelők estek áldozatául. A létrehozandó palesztin államkezdeményezést célzó oslói megállapodás szkeptikusai igazolni látták aggályaikat, és a Rabin halála után a miniszterelnöki széket megöröklő Simon Peresz megnövekedett népszerűsége hirtelen csökkenni kezdett.

A csaknem hatvan áldozatot követelő terrorhullám egy csapásra elmosta azt az euforikus hangulatot, amely a januári palesztin helyhatósági választásokat követően Arafaték első győzelme után alakult ki Izraelben.

A palesztin szélsőségesek terrorja után az izraeli közvélemény már nem érte be a Simon Peresz által elrendelt keményebb terrorellenes biztonságpolitikával, azaz a Dél-Libanonban bázisokkal rendelkező Hezbollah állásai ellen indított villámháborúval. Gyökeres politikai változásokat, személycseréket akart, és e mellett tette le a voksát. Ilyen közvetlen előzmények után került hatalomra Netanjahu és a Likud. A békefolyamat ezután megtorpant, alig történt előrelépés Hebron ügyében, és Netanjahu nem mutatott hajlandóságot arra sem, hogy a Golán-fennsíkot Izrael visszaigazgáltassa Szíriának.

Korábban Netanjahu még joggal nehezményezte, hogy az Arafat vezette PFSZ az izraeli engedmények ellenére még mindig nem törölte a palesztin nemzeti chartából az Izrael megsemmisítésére vonatkozó passzusokat.

A Peresz-kormány egyik utolsó vívmánya, hogy 1996 áprilisában a PFSZ törölte ezeket a részeket. A külső szemlélő most azt mondaná: ezúttal megint Izraelen a sor.

A nemzetközi terrorizmus elleni harc perspektívái Netanjahu gondolatain át

Nem kívánok állást foglalni abban a tekintetben, hogy előremutatónak, elfogadhatónak, indokoltnak számítanak-e a nemzetközi terrorizmus visszaszorítására Netanjahu által javasolt taktikai és stratégiai lépések. Közép- és Kelet-Európa kusza, esetenként zűrzavaros, önmagát kereső, de a nemzetközi terrorizmus tekintetében békésnek mondható világából látszólag könnyű recepteket felírni az akut közelkeleti gyulladásgócok kezelésére. Akik egy kicsit jobban ismerik a térség ezernyi érdekellettel, gyűlölettel, vérgőzzel átitatott világát, azok jól tudják, hogy az ott élő emberek gondolkodásmódjának a megváltoztatása nem megy egyik napról a másikra. A történelem által okozott sebeket az ott élők a génjeikben hordozzák, és időnként úgy tűnik, nem is akarnak gyógyírt ezekre a sebekre. Ezek a sebek burjánzó és ragályos sebek is egyben. A hatvanas évektől az ottani konfliktusok eszkalálódtak a

világ szinte valamennyi része felé – elsősorban Nyugatra. A közel-keleti indít-tatású terrorizmus által sújtott országok számára szükségszerűen bekövetkezik az a pillanat, amikor a fennálló demokrácia létét veszélyeztetik a terroristák, és a társadalom számára elviselhetetlen teherként jelennek meg. Netanjahu ezt az igazság pillanatának hívja. Netanjahu rávilágít arra, hogy a terrorizmus a kétpólusú világrendszer egymást sakkban tartó erőegyensúlyának felbomlása után globális problémává vált, ezért annak kezelése is világméretű összefogást igényel.

Ha bekövetkezik egy országban az igazság pillanata, akkor a demokrácia vívmányainak megóvása érdekében az államnak valamennyi rendelkezésre álló eszközzel fel kell lépnie a terror eszközt alkalmazó egyének és csoportok ellen, akár az egyetemes egyéni szabadságjogok háttérbe szorításával is.

E tekintetben térségünkben viszonylagos béke van, ez nem jelenti azt, hogy Közép- és Kelet-Európa államaiban nincsenek jelen azok a társadalmi szélsőségek, amelyekből sokkal mélyebb válság, akár terror is kialakulhat: szociális feszültségek, érdekellentétek a szürkegazdaságban, a bűnözés szervezetté válásra, rasszizmus, szélsőjobbra vagy szélsőbalra tolódás stb. Ma még nincsenek jelen hazánkban szeparatista törekvéseket nyíltan hirdető szubtársadalmi csoportok, ma még társadalmi szempontból elviselhető a fasisztoid nézeteket valló, a politikai extrémizmus peremén támadó csoportocskák tevékenysége. De léteznek, és ordas eszméik könnyen táptalajul szolgálhatnak az egyszerű ideológiákra fogékonyak körében.

A kilencvenes években rémálommá vált iszlám fundamentalizmus szele is csak távolról legyezgeti Magyarországot, hiszen csekély mértékben vannak jelen nálunk olyan muzulmán érdekeltségek, amelyek teret biztosíthatnának a fundamentalisták iszlám forradalomnak. A Nyugatot nyomasztó iszlám radikalizmus egyelőre még távol tartja magát a demokrácia útján botladozó, gazdasági és szociális gondokkal küszködő kelet-európai államoktól. A munkanélküliség, a létbizonytalanság, a jogbizonytalanság, a történelmi, kulturális örökségek jellege még nem teszi vonzóvá országainkat az iszlám forradalom előretolt bástyái számára. Ma még nem...

Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, az Egyesült Államok, Argentína és néhány más ország már kóstolót kapott abból, hogy a Szovjetunió felbomlása után időlegesen egypólusúvá vált világrendszer másik pólusa miképpen kezd rendeződni vallási köntösbe bújtatott világégető terveket szövögető fanatikus személyek és csoportok köré.

Számunkra megszívlelendő üzenet: a demokráciát, frissen szerzett kincsünket óvni kell, mert nagyon sebezhető. Ehhez a feladathoz kristálytisztán meg kell rajzolni azokat a határvonalakat, amelyeket senki nem léphet át büntetlenül. Az „igazság pillanata” ezeknek a határvonalaknak az átlépésekor következik be...

Előrehozott választások

Egyetlen más izraeli kormányfő idő előtti bukását sem jósolták annyiszor és olyan vehemenciával, mint Benjamin Netanjahuét. 1996 májusában megválasztott, szinte válságról válságra kormányzó Netanjahu úgy tűnt, hogy kihúzza négyéves mandátuma végéig, de a múlt év végén valóra váltak a negatív profécíák. Az izraeli parlament harmadik olvasatban megszavazta a parlamenti és a közvetlen kormányfői választások 1999. május 17-re történő előrehozatalát. Netanjahu volt az első, akit Izraelben egy választási reform révén közvetlenül választottak miniszterelnöknek.

A koalíció széthullását előre jelző találgatások alapja mindvégig az izraeli-palesztin békefolyamat volt. Netanjahu szélsőjobboldali partnerei az ultraortodox vallásos, valamint a ciszjordániai és gázai zsidó településeket képviselő pártok többször is a kormányfő megbuktatásával fenyegetőztek arra az esetre, ha területi engedményeket tesz a palesztinoknak. A szélsőjobboldal úgy érezte, a miniszterelnök elárulta őket az Egyesült Államokban 1998 októberében aláírt Wye Plantation-i átmeneti béke-megállapodással, amely alapján biztonsági intézkedésekért cserébe

Izrael három szakaszban Ciszjordánia újabb 13 százalékát adja át a palesztinoknak. Netanjahu a november 20-i első kivonulási ütem után már hiába függesztette fel a megállapodás végrehajtását, és szabott feltételeket a teljesítéshez, a „terület a békéért” elvet ellenző szélsőjobb megvonta bizalmát a kormányfőtől. Netanjahu és az általa vezetett Likud az idő előtti választások kiírása mellett döntött.

Netanjahu megválasztása óta talány volt az elemzők számára. Keményvonalas idealista volt, aki nem hajlandó lemondani a bibliai Izraelről, a mai Ciszjordániáról, vagy keményen tárgyaló békeharcos, aki a területért cserébe valós biztonságot akar teremteni Izraelnek? Netanjahu kivonta az izraeli hadsereget a ciszjordániai Hebron városának nagy részéből, a korábbi munkapárti kormányoktól örökölt, oslói béke-megállapodásnak megfelelően, de alig két hónapra rá egy kelet-jeruzsálemi zsidó építkezés megindításával 19 hónapra megakasztotta a békefolyamatot. Az Egyesült Államokban 1998 októberében aláírt egyezséggel az izraeli jobboldal nevében először kötött átfogó megállapodást a palesztinokkal. A sors fintora, hogy végül is ez utóbbi cselekedetével ásta alá kormányát és saját hatalmát.

Netanjahu tapasztalatlan volt, ellene dolgoztak miniszterei és a Likud tagjai. Ebből adódik, hogy rengeteg hibás döntés született. Wye-i egyezmény aláírásakor már tudta, hogy ellene szavaznak. Karrierje túl gyors volt ahhoz, hogy megértse az uralom határait – saját embereivel sem tudott együttműködni – nem látta be, hogy egyedül nem irányíthat egy demokráciát. E folytán másodrangú emberek kerültek a kormányba. Netanjahu külpolitikailag teljesen elszigetelődött. Bill Clinton az Egyesült Államok elnöke nem akart találkozni vele. Al Gore amerikai alelnök 1999. februárjában még egy fotó erejéig sem volt hajlandó találkozni Netanjahuval a svájci Davosban, Madeleine Albright külügyminiszter pedig elkerülte Jeruzsálemet, amikor Ammanba látogatott. A régi dilemma sem oldódott meg, hogy a vallási vagy világi törvényt kell-e betartani. Az izraeli gazdaság fejlődése megakadt, a háborútól való félelem riasztotta a befektetőket. Netanjahu alatt minden ügy elsikkadt, minden stagnált, miközben az emberek változást akartak. Így nem meglepő, hogy Ehud Barak, a Munkapárt vezetője meggyőző fölényrel nyerte a választásokat.

A rabini örökség folytatása: a felgyorsult konszenzuskeresés

Oslót az izraeli-palesztin közeledés bölcsőjének tartják – Rabin és Arafat Simon Peresszel együtt 1994-ben itt vette át a Nobel-békedíjat. Nem véletlen, hogy 1999. novemberében ebben a városban igyekezett erőt és bátorságot gyűjteni a folytatáshoz Arafat és új partnere, a júliusban hivatalba lépett izraeli miniszterelnök Ehud Barak.

Bill Clinton Oslóban kijelentette, hogy Izrael és arab szomszédai „véget nem érő, céltalan konfliktus fogjai maradnak, ha most nem ragadják meg a békekötés lehetőségét”. Ha nem kötnek békét, Izrael az örökös ellenségeskedések túsza marad, a palesztinoknak pedig tovább kell cipelniük szegénységük terhét – mondta.¹⁶

A béketeremtés eddig is rögzös útján mostantól kerülnek felszínre az igazán nehéz kérdések. Az izraeli és a palesztin fél már 2000 februárjában keretegyezményt, szeptemberben pedig részletes megállapodást szeretne kötni.

Az 1993-as megállapodás óta féltucatnyi átmeneti megállapodás után mára teljesen vagy részben a Palesztin Nemzeti Hatóság ellenőrzése alá került a Gázai övezet 60 és Ciszjordánia 36 százaléka, és a palesztin önkormányzat már számos állami rekvizitummal rendelkezik. De még egyáltalán nem tisztázott, hogy a palesztin entitás valóban állam lesz-e, hol húzódnak majd végső határai, mi lesz Jeruzsálem,¹⁷ illetve a gázai és ciszjordániai zsidó települések sorsa, hogyan oldódik meg a palesztin menekültek problémája, és miként osztoznak a szűkös vízkészleteken.

¹⁶ Népszabadság, 1999. november. 3.

¹⁷ TÓTH, 1984. 1164-1168. p.

Izrael tárgyalási stratégiája a következőkben nyilvánul meg: elfogadja a palesztin államiséget, amelyet még a részletes megállapodás előtt kiáltanának ki, így a végső dokumentumot nem az átmeneti hatósággal, hanem nemzetközileg elismert állammal írná alá. Izrael ugyanakkor nem vonulna vissza az 1967-es határokig, az Izrael és Ciszjordánia közötti zsidó települések nagy része izraeli fennhatóság alatt maradna. Az izraeli ellenőrzés alá eső területeken élő palesztinok pedig különleges jogokat kapnának, ugyanúgy, mint azok a zsidó telepesek, akik palesztin fennhatóság alá kerülnének.

Jeruzsálem oszthatatlan maradna, de a városhatárt kiterjesztenék a szomszédos palesztin falvakra. Így olyan lenne, mintha mindkét fél a magáénak tudhatná a szent várost, de elhalasztanának egy neuralgikus kérdést, az Óváros hovatartozását, ahol a zsidó, a muszlim és a keresztény szent helyek találhatók. Az 1967-es háborúban elmenekült palesztinok a majdani palesztin államalakulat területére térhetnének vissza, az 1948-as menekültek pedig kártalanítást kapnának. A palesztin államnak demilitarizálnak kell lennie, és Palesztina nem köthet katonai megállapodást semmilyen Izraellel szemben ellenséges országgal.

A végső tárgyalások útnak indításához az utóbbi hónapokban sikerült kölcsönös bizalmat építeni a felek között. Izrael szeptemberben az egyiptomi Sarm es-Sejken kötött megállapodás alapján számos korábbi kötelezettségnek tett eleget. Újabb területeket adtak át a palesztinoknak, izraeli börtönökben lévő palesztin foglyokat engedtek el, és megnyitották a Gázai övezet és Ciszjordánia közötti átjárót a palesztinok számára. E folytán az 1 milliós nyugati part egységes palesztin területté és piaccá forrhat össze, ami nemcsak az államiség felé vezető út fontos mérföldköve, hanem az életképes palesztin gazdaság megteremtésének alapja is egyben.

Oslóban Arafat és Barak arról szónokolt, hogy befejezik azt, amit Rabin elkezdett és ezáltal értelmet adnak halálának. Azonban a múltból kiindulva mindkét fél elismerte, hogy a feszültség a kényes kérdések szóba kerülésével csak nőni fog.

Mindez persze mozgósíthatja az izraeli jobboldalt, és ismét olyan gyűlölködő légkör alakulhat ki, melyben 1995-ben egy szélsőséges zsidó fiatal megölte Rabint.